

טבריא, חייב מלקות. לפי שעבר משום לאו ד"צלי אש"!

מא-ב אמר רבא: פסח שאכלו נא, הרי הוא לוקה עליו שתים. משום "לא תאכלו ממנו נא", ומשום "לא תאכלו וכו' כי אם צלי אש".

וכן האוכלו מבושל, לוקה שתים. משום "בשל מבושל במים", ומשום "כי אם צלי אש".

והאוכל ממנו כזית נא וכזית מבושל, לוקה שלש מלקיות! משום "לא תאכלו ממנו נא", ומשום "בשל מבושל", ומשום "צלי אש"⁽¹⁾.

אביי אמר: אין לוקין על לאו ד"לא תאכלו וכו' כי אם צלי אש". משום דהוי לאו שבכללות⁽²⁾. שהרי הוא כולל כמה אופני בישול שאינם צלי, וכן בשר חי. ואין לוקין על לאו שבכללות⁽³⁾! הלכך, אכלו נא או מבושל אינו לוקה אלא אחת⁽⁴⁾.

אבל פסח שבישלו בחמי טבריא, הרי הוא חייב על אכילתו! וקא סליק אדעתין, דלקי משום לאו ד"בשל מבושל במים".

והוינן בה: מאי שנא בשבת דלא חייב, הלא הוא משום תולדות האש בעינן כדי שיהיה קרוי "בישול". ובחמי טבריא הא ליכא. אם כן, בפסח נמי יפטר המבשל בהם, דהא לאו תולדות האש הוא, ולא חשיב בישול.

אמר רבא: מאי חייב דקאמר רב חסדא? — לא משום לאו ד"בשל מבושל". אלא דקא עבר משום לאו ד"לא תאכלו וכו' כי אם צלי אש"! ואף לוקה עליו, משום דקסבר, לוקין על לאו שבכללות.

רב חייא בריה דרב נתן מתני לה להא דרב חסדא בהדיא, כמו שפירשו רבא.

וכך שנה: אמר רב חסדא: המבשל בחמי טבריא בשבת, פטור. ופסח שבשלו בחמי

שבכללות הוא. דהרי פליג נמי בניזור. תוספות שם.

3. ובעלמא מודה רבא, דאין לוקין על לאו שבכללות. אלא דהכא שאני. שמשום שפירט הכתוב לאו בנא ומבושל, לוקה אף על "כי אם צלי אש". ואביי סבר דגם בהכי אין לוקין. ר"ן.

4. וצריך עיון, אמאי לאו שבכללות הוא. והרי משמעות לאו שבכללות היא, דכלולים בלאו כמה עניינים. אבל כאן, הכל ענין אחד הוא. דאינו "צלי אש". ודמי ללאו ד"לא תעשו כל מלאכה". דאף שכלולות בו הרבה מלאכות, מכל מקום עניינם אחד.

ואכן הרמב"ן בספר המצוות [שורש התשיעי] כתב בתוך הדברים: "שאינו מזכיר שם האיסור כענין נבילה ומלאכה דיום טוב, שהשם

תמהו הראשונים, דהוה לן למימר, "תניא כוותיה דאביי".

ותוספות פירשו ד"כי אם צלי אש", בחי אינו אלא עשה. ויעוין לקמן עמוד ב הערה 6.

1. והתוספות רי"ד כתב, דלוקה ארבע. מצד אכילת הנא לוקה שתים, אחת משום "נא", ואחת משום "צלי אש". וכן על המבושל לוקה שתים, אחת משום "מבושל", ואחת משום "צלי אש". והא דנקיט "שלש", הכונה דלוקה משום שלשה שמות.

2. ובבבא מציעא [קטו א] נתבאר בטעמא דאביי, ד"כי אם צלי אש", לא אייתר כלל לרבויה ללאו. אלא איצטריך ליה להיקשא דלקמן ["בשעה שישנו בקום אכול צלי, ישנו בבל תאכל נא"]. מיהו עיקר טעמא דאביי, ודאי משום לאו

ושתי דרכים נאמרו בשיטת אביי.

שמקור עונש מלקות בכל הלאוין שבתורה הוא, מדסמיך לאו ד"לא תחסום שור בדישו" לפרשת מלקות. לפיכך, כל לאו שאינו דומה ללאו דחסימה, אין לוקין עליו.

וכן מצינו שנחלקו לגבי איסור נזיר. דכתיב "כל ימי נזרו, מכל אשר יעשה מגפן היין, מחרצנים ועד זג לא יאכל".

דאמר רבא: נזיר שאכל זג [קלפת ענב] לוקח **שתיים**. אחת משום "זג לא יאכל", ואחת משום "מכל אשר יעשה מגפן היין".

איכא דאמרי: תרתי הוא דלא לקי. שאם כבר לוקה משום נא או מבושל, אינו מוסיף ללקות אף משום "כי אם צלי אש". אבל היכא שאין באכילה לאו אחר, וכגון שבשלו בחמי טבריא, **חדא מיהא** לקי משום "צלי אש"⁽⁵⁾, אף דהוי לאו שבכללות⁽⁶⁾.

ואיכא דאמרי: חדא נמי לא לקי! שאין לוקין על לאו שבכללות כלל. משום דלא מייחד לאווייה לאופן מסוים, ואינו בלאו דחסימה⁽⁷⁾.

נא ומבושל, אלא משום "כי אם צלי אש", נמי לוקה.

ואף דקאמר לעיל רב חסדא "המבשל בחמי טבריה חייב", ופירשו רבא דחייב משום "צלי אש", צריך לומר דרק בדעת רב חסדא אמר כן. וליה לא סבירא ליה הכי. ולרב חסדא חייב מלקות על חמי טבריה, אבל לא על חי. מהרש"ל.

ויעוין במהרש"א שתמה בדבריו. ואסיק, דהא דקאמר רב חסדא "חייב", אין הכונה למלקות, אלא לחייבו עשה. וכן איתא ברבינו דוד.

7. והרמב"ם בספר המצוות [שורש המצוות] הפך את השיטות. וכתב דלאביי לוקה, ולרבא אינו לוקה, וכדאיתמר בנזיר.

ודרך אחרת לו בסוגיין. דלאביי, לוקה אף משום הלאו הכללי ד"צלי אש", ואף משום נא ומבושל. ולרבא, ללישנא קמא אין לוקה על לאו זה כלל. אבל על לאו ד"נא" ו"מבושל" לקי. וללישנא בתרא, אף על לאו דנא ומבושל אינו לוקה. משום דלאו תרי לאוי נינהו. אלא לאו אחד הוא, שכולל שני עניינים. ואף זה הוא בכלל "לאו שבכללות", אף ששניהם מפורטים

המיוחד בהם כבר זכרו הכתוב ומנע ממנו. אבל "לא תאכלו כי אם צלי אש", לא הזכיר שם הנאסרים. אבל שלל אותם במותר. וכגון זה אינו כדמיון לאו דחסימה, המלמד מלקיות על כל התורה!

וגם מדבריו נראה, דאין זה כדין "לאו שבכללות" בכל מקום. שפת אמת.

5. וצריך עיון, מאחר דהוי לאו שבכללות, מה לי אי לוקה עליו משום לאו אחר, או לא. מהר"ם חלאווה.

6. רש"י. והקשו תוספות, אם כן בין לאביי ובין לרבא תיקשי הא דתניא לעיל "נא ומבושל אמרתי לך, ולא חי".

ופירש רבינו תם, דלכולי עלמא אין לוקה על חי. משום דעיקר משמעות של "כי אם צלי אש", אינו אלא עשה. ובנא ומבושל דוקא פליגי. דרבא לוקה אף משום "צלי אש". דלהכי אסמכה קרא לנא ומבושל. דכיון שהם בני מלקות, לוקה עליהם אף משום "צלי אש". ואביי אמר, אין לוקין על לאו שבכללות.

ולאיכא דאמרי, דלאביי חד מיהא לקי, היינו נמי בנא ומבושל. דהיכא דלא אתרו ביה משום

תנו רבנן: מי שאכל כזית נא מבשר הפסח, אם אכלו **מבעוד יום**, קודם ליל ט"ו, הרי הוא פטור ממלקות. משום שעדין לא הגיע זמן אכילת הפסח. ולהלן יבואר מקור דין זה.

ואם אכל כזית נא **משחשיכה** ליל ט"ו, הרי הוא **חייב** מלקות. שהרי כבר הגיע זמן הפסח.

קיימא לן: אין אוכלים את הפסח בשתי מקומות. ומי שאכל מהפסח במקום אחד, שוב אינו אוכלו במקום אחר. כדכתיב "בבית אחד יאכל". וכן אין אוכלים את הפסח בשתי חבורות. ואם אכלו בחבורה אחת, שוב אינו אוכלו עם בני חבורה אחרת. דהא כתיב "בבית אחד יאכל". ומתרגמינן "בחבורה חדא יתאכל".

אבל אם **אכל** מן הפסח **כזית צלי** [כתיקון הפסח וכהלכתון] **מבעוד יום**, קודם זמן אכילתו, **לא פסל** את **עצמו** מלאכול את הפסח בלילה עם בני החבורה האחרת שנמנה עמהם, או לאוכלו במקום אחר! לפי שאכילה קודם זמנה לאו אכילה היא.

אבל אם אכל מן הפסח שהוא מנוי עליו **כזית צלי משחשיכה**, כשכבר הגיע זמן אכילתו, אז **פסל** את **עצמו** מלאכול עם בני החבורה האחרת, או מלאכול במקום אחר.

תניא אידך: יכול שאם **אכל כזית נא מבעוד יום**, **יהא חייב?** — שהרי דין קל וחומר הוא שיתחייב. ומה **בשעה שישנו** במצות "קום

וכן אם אכל **חרצן** [גרעין הענב], לוקה **שתיים**. אחת משום "מחרצן ועד זג לא יאכל". ואחת משום "מכל אשר יעשה מגפן היין".

ואם אכל **זג וחרצן**, לוקה **שלוש** מלקיות. אחת משום "זג לא יאכל". ואחת משום "מחרצן וגו' לא יאכל". ואחת משום "מכל אשר יעשה וגו' לא יאכל".

ואבוי אמר: "מכל אשר יעשה מגפן היין", הוי לאו שבכללות. שהרי הוא כולל ענייני אכילה. כגון, ענבים לחים או יבישים, וזג, וחרצן, ועלי הגפן, ולולבי הגפן. **ואין לוקין על לאו שבכללות!**

איכא דאמרי בדעת אבוי: **תרתי הוא דלא לקי!** שאם כבר נתחייב משום זג, אינו מתחייב שוב מחמת הלאו שבכללות. אבל אם אכל עלין או לולבין של גפן, שאין מפורש לאו מיוחד בהם, חדא מיהא לקי עליהם, משום "מכל אשר יעשה".

ואיכא דאמרי: אפילו **חדא נמי לא לקי** לאבוי משום "מכל אשר יעשה". כיון דלא מייחד לאויה כלאו דחסימה.

מיהו אף לאבוי, אם אכל זג וחרצן לוקה שתיים. ואף דכללם בלאו אחד, כדכתיב "מחרצנים ועד זג לא יאכל", לא חשיבי לאו שבכללות. שהרי מפורט כל אחד מהם לחוד. והרי זה כאילו כתיב "לא יאכל" לכל אחד מהם בנפרד.

בכתוב.

אלא אחת. דהא חד לאו הוא. וכן פסק להלכה בפרק ח מהלכות קרבן פסח הלכה ד.

מיהו לישנא קמא, בין אם אכל נא ומבושל יחד, ובין שאכל רק אחד מהם לבד, אין לוקה

ממנו נא ובשל מבושל כמים, כי אם צלי אש". שאין תלמוד לומר "כי אם צלי אש", שהרי כבר נאמר בפסוק הקודם "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות".

ומה תלמוד לומר "כי אם צלי אש"? — לומר לך: בשעה שישנו ב"קום אכול צלי", ישנו ב"בל תאכל נא". אבל בשעה שאינו ב"קום אכול צלי", אף אינו ב"בל תאכל נא"⁽⁸⁾.

רבי אומר: כתיב בפסח "ובשל מבושל במים". אקרא אני "ובשל במים" בלבד ו"מבושל" הוא ייתור דברים. ומה תלמוד לומר "מבושל"? —

שיכול אין לי שחייב על אכילתו אלא כשבישלו משחשיכה, לפי שאז הוא עיקר זמנו של הפסח. אבל אם בשלו מבעוד יום, מניין שהוא לוקה אם אכלו בלילה? תלמוד לומר: "בשל מבושל" מכל מקום⁽⁹⁾! ואף אם בישלו מבעוד יום, לוקה על אכילתו⁽¹⁰⁾.

לפוטרו בכהאי גוונא. ולולא פירושו היה נראה לפרש, דאתא רבי לחלוק על תנא קמא, ולחייב אף על אכילתו מבעוד יום. וכן הוא להדיא במכילתא, דלרבי אף בכהאי גוונא חייב. מהרש"א.

10. והרמב"ם לא הביא דין זה לחייבו אף מבעוד יום מהך דרשה.

[ולפירושו המהרש"א בדברי הגמרא לפי המכילתא, דרבי פליג אתנא קמא, וסבר דחייב אף על אכילה דמבעוד יום, שפיר מצינו לומר דהרמב"ם לא סבירא ליה כוותיה].

ובזה אתי שפיר קושיית הכסף משנה, איך פסק הרמב"ם דחייב גם בצלי קדר וגם בצלאו

אכול צלי" [ליל ט"ו] ישנו באיסור "בל תאכל נא", בשעה שאינו ב"קום אכול צלי" [ביום י"ד], וכי אינו דין שישנו ב"בל תאכל נא"?!

או לא נאמר כן. אלא נאמר בדרך אחרת. ודוקא מבעוד יום, שהוא בשעה שאינו במצות "קום אכול צלי", אז ישנו באיסור "בל תאכל נא". אבל בליל ט"ו, שהוא בשעה שישנו ב"קום אכול צלי", שמא אינו ב"בל תאכל נא".

ואל תתמה על כך. דהרי כן מסתבר טפי. שהרי ליל ט"ו הותר מכללו באכילת הפסח אצל צלי. ולכך יש לומר שאף אין לוקים על אכילתו נא [אף שלכתחלה היא אסורה]. מה שאין כן מבעוד יום, שלא הותר הפסח כלל באכילה, ואף בצלי הוא עדיין אסור, כדכתיב "ואכלת את הבשר בלילה הזה", חמורה יותר אכילתו נא, ולוקים עליה.

ומסיקה הבריייתא: אין הדין כשתי הדרכים האמורות. שהרי תלמוד לומר: "אל תאכלו

8. ואף על גב דאיצטריך ליה למלקות, מכל מקום, מדאסמכיה לנא ומבושל, דרשינן נמי כהך דרשה. תוספות.

ואף דמלקות נמי ילפינן לה מהסמיכות [על פי דרך רבינו תם, יעויין בהערה 6], מכל מקום, כיון דלאו מיתורא ילפינן לה, אלא מסמיכות והיקשא, תרויהו מצינו למילף מינה. דהא אין היקש לחצאין. מהרש"א.

9. רש"י. וקצת קשה, הלא הלילה אין זמנו אלא לאכילה. אבל הצליה זמנה מבעוד יום. ואם כן, אמאי לא נימא דאיסור בישולו הוא דומיא דהיתור צלייתו. וכל שבישלו מבעוד יום, לוקה על אכילתו משחשיכה. ומאי סליק אדעתין

ותמהינן: בשלמא איסור נא משתחשך, מקורו הוא מהא דכתיב "אל תאכלו ממנו נא". אלא איסור אכילת צלי במעוד יום, מנלן?

ומשנינן: מדכתיב בפסח, "ואכלו את הבשר בלילה הזה". ודרשינן, בלילה של ט"ו, אין [יאכלוהו]. אבל ביום י"ד לא יאכלוהו⁽¹¹⁾.

ושב תמהינן: והרי האי לאו לא נכתב בתורה בלשון לאו, אלא בלשון עשה. ולא הבא מכלל עשה הוא. וקיימא לן: כל לאו הבא מכלל עשה, דינו כעשה! ואינו חשוב כלאו. ונפקא מינה, דאין לוקין עליו כשאר לאוין שבתורה.

אמר רב חסדא: הא ברייתא דמחייבת מב-א מלקות על לאו זה, מני רבי יהודה היא.

דתניא: כתיב "שור ושה שרוע וקלוט, נדבה תעשה אותו"! שלא תקדיש בעל מום למזבח, אלא הקדישו רק קדושת דמים לבדק הבית.

ודרשינן, "אותו" [את בעל המום] אתה מתפס לבדק הבית. אבל אי אתה מתפס תמימים [הראויים למזבח] לבדק הבית, אלא למזבח בלבד.

ובשלמא אם אכל את הפסח כולו במעוד יום, הרי הוא מבטל מצות עשה. אבל הרמב"ם [פרק ח מקרבן פסח הלכה ה] כתב, דאף אם אכל כזית אחד בלבד במעוד יום עבר בעשה.

ובפרט תקשה כן, למה שכתב המשנה למלך שם, שלא מנאו הרמב"ם במנין הלאוין כעשה בפני עצמו [כמו שמנה אותו הרמב"ן]. משום שהיא בכלל מצות עשה דאכילת הפסח. שפת אמת.

ומקשינן: והרי האי "בשל מבושל", אפקיה [דרשון] רבי לחייב אף בצלי קדר [שנתבשל במים של עצמן], ולחייב בשאר משקין, ולא רק בנתבשל במים.

ומשנינן: אם כן [דלצלי קדר הוא דאתא], לימא קרא או "בשל בשל במים", או "מבושל מבושל במים". דמיתור זה שפיר סגי למילף צלי קדר ושאר משקין. מאי "בשל מבושל"? —

אלא שמעת מיניה תרתי דרשות. שמשנינו הלשון שבין "בשל" ל"מבושל", ילפינן נמי דאף אם בישלו קודם חשיכה לוקה על אכילתו.

תנו רבנן: אכל כזית צלי מהפסח במעוד יום [ביום י"ד], הרי הוא חייב מלקות! ולקמן פורש משום מה הוא חייב.

וכן האוכל כזית נא משחשיכה, בליל ט"ו, חייב מלקות!

והוינן בה: קתני דאיסור אכילת צלי במעוד יום, הוא דומיא דאיסור אכילת נא משתחשך. מה איסור נא בלילה הוא בלאו, אף איסור אכילת צלי במעוד יום הוא בלאו. ובתרווייהו חייב מלקות.

ואחר כך בישלו [יעוין לעיל עמוד א הערה 12]. ולהאמור אתי שפיר. דתרווייהו דריש הרמב"ם "מבשל מבושל". חדא מייתורא, וחדא משנינו הלשון. יפה עינים.

11. ויש לתמוה, הא פשטא דקרא בא ללמד שאין מקיימים מצות אכילת הפסח במעוד יום, אלא משתחשך. ומנלן דאתא לאסור אכילה במעוד יום, באיסור לאו הבא מכלל עשה.